

8. עלי תמר מסכת חגיגה פרק ב הלכה א
ולשון הרמב"ם בפירוש המשנה בפרק חלק ה"א סוף ד"ה
ועתה, ואמרו המלכין פני חברו ברבים והקורא לחברו בכינוי
והמתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה"ב, לפי שלא יעשה
מאלה, ואעפ"י שהם עבירות קלות כפי מחשבת החושב, אלא
בעל נפש גרועה שאין בה שלמות ואינה ראויה לעוה"ב

9. רמב"ם הלכות דעות פרק ו הלכה ג
מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו
שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס
על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו,
והמתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא

10. משנה מסכת אבות פרק ד משנה א
איהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר (שמואל א' ב') כי
מכבדי אכבד ובזי יקלו:

11. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כח עמוד א
שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה: במה הארכת ימים?
אמר להם: מימי לא נתכבדתי בקלון חברי, ולא עלתה על מטתי
קללת חברי, וותרן בממוני הייתי. לא נתכבדתי בקלון חברי - כי
הא דרב הונא דרי מרא (מערך). אכתפיה, אתא רב חנא בר
חנילאי וקא דרי מיניה (לכבדו, וישאנה הוא). אמר ליה: אי רגילת
דדרית במאתיך - דרי (שאתה נושא כלי כזה בעירך). ואי לא -
אתיקורי אנא בזילותא דידך, לא ניחא לי.

12. מהרש"א [חדושי אגדות] מסכת מגילה דף כח עמוד א
מימי לא נתכבדתי בקלון כו'. אפי' בכה"ג בעובדא דמייתי
שחבירו עושה כן מרצונו.

13. במדבר (פרשת קרח) פרק טז פסוק טו
(טו) וַיַּחַר לַמֶּשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל ה' אֵל תִּפֹּן אֶל מִנְחָתָם לֹא
חֲמֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאַתִּי וְלֹא הִרְעֵתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם:

14. משך חכמה במדבר (פרשת קרח) פרק טז פסוק טו
(טו) ולא הרעותי את אחד מהם. יתכן, כי המשתבחים בענוה -
וענותנותם היא פחותה - מקרבים ומכניעים עצמם למי שהוא
שפל הרבה ממנו במעלתו ומחבקים ומנשקים אותם. אבל מי
שהוא בערכם או ערך יותר גבוה, אשר יתכן לטעות כי ההכנעה
אינו מצד הענוה, רק מצד הצדק והנמוס, שפלוני גבוה ורם ממנו
במעלה, לאלו מרחקן ומשפילן בערמתו ומתכבד בקלונם. לא
כן אדוננו משה - הוא היה עניו אמיתי! ולא קנא להמתנבאים
במחנה, והתפלל כי יאציל ה' על הזקנים רוח נבואה (במדבר
יא). וזה שאמר "ולא הריעותי את אחד מהם". כי משקל "אחד"
נאמר על הרוב על המיוחד וגדול שבהם, וכמו שכתוב (בראשית
כו, י) "כמעט שכב אחד העם" (רש"י שם), שגם הגדולים
במעלה לא פחת מעלתם, אדרבא, הוסיף על מעלתם וכבודם
- בינה זאת.

המן לעומת אסתר

15. אסתר פרק ה פסוק יג
(יג) וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵי לִי בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מַרְדֳּכָי
הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ:
מלבי"ם
(יג) וכל זה איננו שוה לי, ר"ל שלא יוכל להשוות הגדולה הזאת
נגד הבוז שמשיג מן מרדכי,

פרשת משפטים - הלכה הגדול מאיסור "וגר לא תונה"

1. שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כ
וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
רש"י
(כ) וגר לא תונה - אונאת דברים. כי גרים הייתם - אם הוניתו,
אף הוא יכול להונותך ולומר לך אף אתה מגרים באת, מום
שבך אל תאמר לחברך

2. אילת השחר שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כ
(כ) כי גרים הייתם בארץ מצרים. והנה טעם זה שייך רק לאנשי
אותו הדור שיצאו ממצרים, ועוד וכי לולא זה שהיו במצרים לא
יכולים לאסור, ורש"י כתב אם הוניתו אף הוא יכול להונותך
ולומר לך אף אתה מגרים באת מום שבך אל תאמר לחברך כל
לשון גר אדם שלא נולד באותה מדינה, ועדיין צ"ב וכי טעם
האיסור הוא משום שיכול לומר לך כך,

3. רמב"ן שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כ
כי גרים הייתם בארץ מצרים. ופירש רש"י כי הוא טעם ללא
תונו אותו, ... ור"א אמר זכור כי גרים הייתם כמוהו. ואין בכל
זה טעם בעיקר:
והנכון בעיני כי יאמר, לא תונה גר ולא תלחצנו ותחשבו שאין
לו מציל מידך, כי אתה ידעת שהייתם גרים בארץ מצרים
וראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אתכם ועשיתי בהם
נקמה, כי אני רואה דמעת העשוקים אשר אין להם מנחם ומיד
עושקיהם כח, ואני מציל כל אדם מיד חזק ממנו.

4. שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כא
כָּל אֲלֻמְנָה וְיִתּוֹם לֹא תַעֲנוּן:
רש"י

(כא) כל אלמנה ויתום לא תענון - הוא הדין לכל אדם, אלא
שדבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם:

5. אילת השחר שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כא
(כא) כל אלמנה ויתום לא תענון. פרש"י ה"ה לכל אדם אלא
שדבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם.
וצ"ב א"כ למה כתוב אלמנה ויתום, וכי המענה אותם עובר
עבירה יותר חמורה, ואולי זה בא ללמד שגם בשאר אדם
עוברים בלאו הזה רק כשמענים אנשים תשושי כח כאלמנות
ויתומים (וכ"כ המלבי"ם), והנה אין בכלל אזהרה זו שצריך
לכבדם וכדו', אלא שאסור לצערם:

המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא

6. תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה פרק ב הלכה א
א"ר יוסי בן חנינה המתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם
הבא

7. רמב"ם הלכות תשובה פרק ד הלכה ד
ומהן חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי
שהם דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא והוא ידמה
שאין זה חטא, ואלו הן ... (ד) המתכבד בקלון חברו אומר
בלבו שאינו חטא לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע לו בוש
ולא ביישו אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעשה חברו
או חכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזוי,

וכל אחד חשב הלואי שחבירו לא יהיה תלמיד חכם רק הוא עצמו בלבד.

לא להיות שיפוטי

24. משנה מסכת אבות פרק ב משנה ד

הלל אומר אל תפרוש מן הצבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו

25. ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק טו

(טו) לא תעֲשֶׂה עִוָּל בְּמִשְׁפָּט לא תִשָּׂא פָנֶי דָל וְלֹא תִהְדָּר פָּנֶי גְדוֹל בְּצִדְקָה תִשְׁפֹּט עַמִּיתָךְ:

בצדק תשפט עמיתך - כמשמעו. דבר אחר הו' דן את חברך לכף זכות:

26. רש"י הירש ויקרא (פרשת קדושים) פרק יט פסוק טו

המאמר "בצדק תשפט עמיתך" הוא מקור לשתי הלכות, הנראות סותרות זו לזו. השופט נתחייב בו לדון על - פי הצדק המוחלט - וייקוב הדין את ההר; ואילו מחוץ לכותלי בית הדין - ביחס להערכה החברתית שבין אדם לחברו - למדו מכאן: "הו' דן את חברך לכף זכות" (שבועות ל ע"א). אך אין זו אלא סתירה שלכאורה. כי הדין המשפטי וההערכה החברתית שונים זה מזה מבחינת המושא. על השופט לבחון רק את גופו של מעשה - אם הוא מתאים או נוגד למידת הצדק; ועליו להתעלם מכל הנסיבות הפרטיות והאישיות - ומכל המניעים שהביאו לידי כך. יש מעשה שאין לו הצדקה - אך אפשר ללמד עליו זכות; ואף - על - פי - כן יש לחייב את עושהו בדין. ויש מעשה, שמניעיו חתומים בגושפנקא של שפלות - ואף - על - פי - כן אין לחייב עליו בדין. כנגד זה החברה מעוניינת בעיקר באישיות ובאופי; כל מעשה הוא בעיניה רק סימן לשלמות או לחולשה של אופי חבריה. מידת הצדק נותנת, שהשופט יתעלם מן האישיות, וידון רק בגוף המעשה; ואותה מידת צדק נותנת, שהחברה תשקול את כל הנסיבות האפשריות, שיש בהן ללמד זכות על האישיות ואופיה. והרי היא אומרת: אל תמהר לחרוץ דין על חברך, "הו' דן את חברך לכף זכות!" הרי זו אותה מידת צדק, האומרת ביחס להערכה החברתית: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"

27. אמונה ובטחון לחזו"א פרק ג אות כ

כי אין דנים את האדם על פי המעשה לבד, אלא על פי המעשה בהצטרף אליו את היצר של אותו המעשה... ומי יוכל לשקול את שני אלה, המעשה והיצר, זולת בוראם שיועד תעלומות לב

28. בעל שם טוב ויקרא פרשת קדושים אות ה

זה שאמרו ואל תדין את חבריך עד שתגיע למקומו, רצה לומר דבר זה תדע שאין מראין לך מן השמים מעשה חבריך שתדין אותו, עד שתגיע למקומו ממש, שעשית גם אתה כמעשה חבריך, ומראין לך מן השמים מעשה חבריך שתדין אותו, וכאשר תדין אותו כן יהיה לך, ונמצא שעל ידי זה תמיד תראה שתדין אותו לכף זכות, ובזה תדין אותו בעצמך גם כן לכף זכות, ודברי פי חכם חן:

29. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכז עמוד ב

תנו רבנן: הדין חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות.

16. רבינו בחיי במדבר (פרשת במדבר) פרק א פסוק נא

כבר הודעתך כי בכל מקום שתמצא השם רשום למפרע בהפך אותיותיו מורה על מדת הדין כי כן הזכירו המן הרשע בהפוך אותיותיו ואמר: (אסתר ה) "וכל זה איננו שוה לי בכל עת" ונתהפכה מדה"ד עליו

17. ספר כד הקמח פורים

ועל דרך הפשט יאמר וכל הכבוד הזה שיש לי לפני המלך והמלכה אינו שוה בעיני ואינו חשוב לכלום כנגד החסרון והביזוי שיש לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי, אבל לפי הדרך הזה יתכן לפרש כי היתה כונתו רעה וכפר בעיקר כשאמר וכל זה איננו שוה לי, והוא כלשון (ישעיה כה) הנה אלהינו זה (שמות טו) זה אלי ואנוהו (שם יג) בעבור זה עשה ה' לי. ומפני זה הזכיר כאן השם המיוחד במלות גאות ובזו לפי שגם רוח היה מאד ולפני שבר גאון.

18. דברים (פרשת כי תצא) פרק כה פסוק יז - יח

(יז) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמֶלְךָ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: (יח) אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּצְנֹב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ וְאֶתָּה עֵיף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹקִים:

(יח) אשר קרך בדרך - לשון מקרה. דבר אחר לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכב זכור. דבר אחר לשון קור וחום, צננך והפשירך מרתיחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים:

19. אסתר פרק ב פסוק טו

(טו) וּבִהְגִיעַ תֵּר אֶסְתֵּר בֵּית אֲבִיהָ לֵד מֶרְדֳּכָי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הָגִי סָרִיס הַמֶּלֶךְ שְׁמֵר הַנָּשִׁים וְתֵהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חֵן בְּעֵינֵי כָל רָאִי:

20. דעת חכמה ומוסר חלק א מאמר כו

"ובהגיע תר אסתר וגו' לא בקשה דבר"; "לא בקשה דבר" - זהו קו העובר בכל חייה של אסתר, תמונה מחייה של בת ישראל, כל חייה היו - "לא בקשה דבר". בקצרה: תמונה שונה מן הקצה אל הקצה מתמונה הקודמת, ציור של מדות טובות ונעלות.

21. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יג עמוד א

ותהי אסתר נשאת חן אמר רבי אלעזר: מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו.

22. בראשית רבה (וילנא) (פרשת חיי שרה) פרשה סא סימן ג

"ב אלף תלמידים היו לר"ע מעכו ועד אנטפריס וכולם בפרק אחד מתו, למה שהיתה עיניהם צרה אלו באלו ובסוף העמיד שבעה, רבי מאיר, ורבי יהודה, רבי יוסי, ור' שמעון, ורבי אלעזר בן שמעון, ורבי יוחנן הסנדלר, ור' אליעזר בן יעקב, ואית דאמרי ר' יהודה, ור' נחמיה, ורבי מאיר, רבי יוסי, ורשב"י, ור' חנינא בן חכנאי, ורבי יוחנן הסנדלר, א"ל בניי, הראשונים לא מתו אלא שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם, עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה

23. שו"ת להורות נתן חלק ג הקדמה

ועפ"ז יתכן לפרש אמרם על תלמידי רבי עקיבא "שהיתה עיניהם צרה אלו באלו", ר"ל שקנאתם בתורה היתה שלא בדרך תרבה חכמה אלא שעיניהם היתה צרה בידיעת חבירו,

30. משנה מסכת נגעים פרק ב משנה ה
כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו

31. בעל שם טוב בראשית פרשת בראשית אות קנו
שנינו (נגעים ב', ה') כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו,
ופירש הבעל שם טוב הקדוש, כל הנגעים שאדם רואה חוץ, זה
נמשך מנגעי עצמו, כמאמר רבותינו ז"ל (קידושין ע' א) כל
הפוסל במומו פוסל:

סיכום

מצוות לא תונה גר ולא לענות אלמה ויתום באות ללמדנו שאל
לו לאדם לבזות את האחר, את החלש כדי להרגיש בעל ערך.
אדם בעל בטחון עצמי מכיר בערך עצמו ואינו מחפש אישור
לכך על ידי השפלת האחר. ככל שאדם ימקד את המבט פנימה
אל אישיותו הוא יהיה פחות שיפוטי לסביבה ולא יזדרז לדון את
חברו. תחושת השיפוטיות מרחיקה וגורמת לחברה לא
בריא.

המן הרגיש חסר ערך כל זמן שמרדכי לא כורע ולא משתחוה
ואילו אסתר לא ביקשה דבר משום שהיא הרגישה בעלת ערך
מצד עצמה ולא נזקקה לעזרים חיצוניים.

